SÖRMLANDSLÅTEN

Kaffepolketten

Uppt. O Andersson

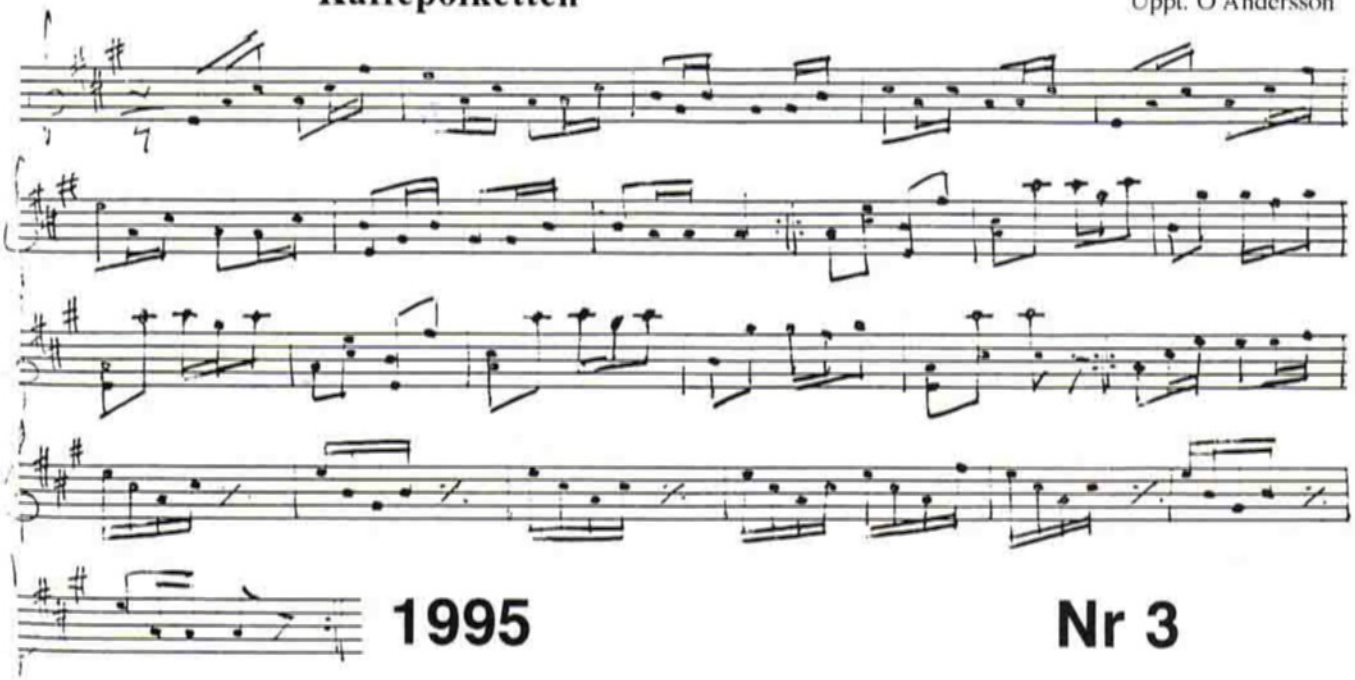

1995 **Nr 3**

Ordföranden har ordet

Soluppgång. Allt är stilla. Alla sover. Jag har semester, men jag går ändå upp så här tidigt. Jag vill inte missa detta skådespel, som det ju trots allt är - en soluppgång. En start på en skön sommardag.

Jag har åkt ut till min sommarstuga. Utanför staketet står skogen alldeles tyst. Inte en susning hörs. Detta är mitt eget smultronställe. Hit åker jag när jag behöver slappna av och slöa. Här kan man sitta och bara vara. Ingen stress. Inga måsten. Tänk Er själva att, när man vill, kunna ta fram fiolen och spela en slängpolska. Eller att ta en skogspromenad och säga hej till svalor, spindlar och skogsmöss. Att få känna en samhörighet med naturen.

På eftermiddagen brukar jag gå ner till sjön. Ja, vi har till och med en liten sandstrand. Det är så skönt att få känna sanden mellan tårna. Jag är inte så mycket för att solbada, men en liten simtur gör alltid gott. Att få ligga i vattnet och svalka av sig är inte alls dumt. Sen går jag tillbaka till stugan och där väntar sambon med smör, ost och sill och en sejdel med en stor stark därtill. Har man varit riktigt snäll serveras säkert också en snaps.

På söndag är det spelmansstämma. Södermanlands Spelmansförbund står bakom. Självklart måste man åka dit och spela så mycket som möjligt. Iklädd sommarskjorta, shorts och solglasögon samt smyckad med sitt silvermärke är man redo att äntra scenen.

När så spelmansstämman så småningom är slut far man hem till sitt. Det är väldigt lätt att det blir sena kvällar, men vad gör det? Är jag uppe sent en kväll kanske jag hoppar över soluppgången nästa morgon. Jag är ju ledig. Det är ju faktiskt skönt att sova också! Slut.

Ja, det var lite av min sommar. Lite drömmar, lite förhoppningar, lite sanning och en väldig massa S. Jag hoppas att Ni också har fått njuta några av sommarens alla S. Nu är det snart höst. Det är också en underbar årstid, men ännu är det tid för några av sommarens spelmansstämmor. Vi kanske ses där.....?

Men om vi nu slutligen ska se framåt så är det så att 1998 kommer Stockholm att bli Europas kulturhuvudstad med allt vad det innebär. Och vi kan vara med! Och vi ska vara med! Kom med idéer och förslag hur Södermanland ska kunna locka till sig publiken från Stockholm under 1998. För det är nämligen här i Sörmland vi ska göra´t! Läs mer inne i tidningen.

Med de allrasom bästa hälsningar från Eder

Leffe

Innehåll

Ordföranden har ordet ..... Omslagets sid. 2
Rapport från en ung spelman 2
Jag vill sjunga som spelmännen spelar 3
Anders Larsson har ordet 5
Hur gick låtarna förr 7
Stockholm, Europas kulturhuvudstad 8
Upprop till Sörmländska spelmän 8
Jubileumstävlingen 9
Inlägg från Maj Eriksson 10
Bröderna Wester 11
Poslak "utan krus", Torparvalsen 12
Styrelsens medlemmar med telefonnummer ..... Omslagets sid 3

Omslagsbilden: Einar, Axel och Gottfrid Wester. Se artikel på sid 11

Manusstopp för Sörmlandslåten nr 4 den 20 november.

Medlem i Sörmlands spelmansförbund blir man genom att skriva till Leif Johansson under adressen ovan.

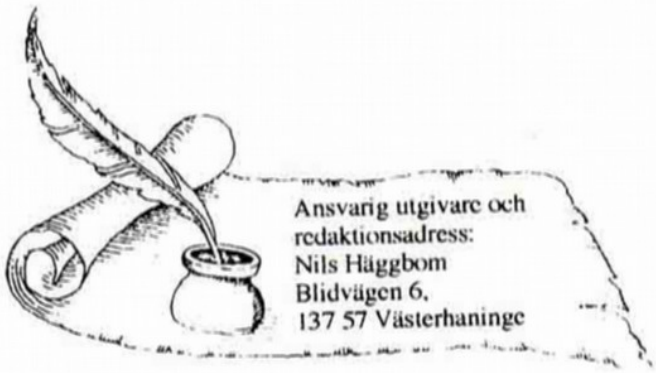

Rapport från en ung spelman

Jag fick uppdraget att åka till Folkmusikfestivalen i Falun som en av årets sju Unga Spelmän. Bland magdansörer, didgeridooer och franska säckpipor höll jag den sörmländska fanan så högt jag bara kunde. Och visst gick det hem! Festivalpubliken gillade sörmländsk

Foto: A Lind

slängpolska, det är bara att konstatera att även en ensam fiolspelman kan höras mitt i bruset på denna festival, som är en kulturell smältdegel av stora mått. Som exempel på detta kan jag nämna att det bland årets artister fanns" grannar" från Norden och övriga Europa, men även långväga gäster från Marocko, Mexiko och Korea!

Det är inte dumt att få åka på festival och bo på hotell och gå gratis på konserter, ska ni veta! Enda problemet är att tiden inte räcker till för allt man vill göra... Det gäller att försöka sålla ut de verkliga godbitarna. Jag hann i alla fall höra irländskt i form av Deanta och Boys of the Lough – dessa herrar är stamgäster bland festivalartisterna – franskt säckpips–sväng, kamelgung och balkanös med Orientexpressen, nordisk vissång, Solokonsert med min lärare på Malungs folkhögskola – Skattungbynspelmannen Jonny Soling – samt den underbara vallmusiken runt Stångtjärn. Det sistnämnda förtjänar en särskild kommentar. Föreställ er stämningen när ett par tusen förväntansfulla åhörare i skymningen samlas vid en tjärn i skogen, runt vilken några av Sveriges bästa kulerskor och hornspelare är utposterade och musicerar medan mörkret faller! Det är trolskt.

På temat "Unga Spelmän" sker också ett möte mellan olika kulturer, om än i det mindre formatet. Krockarna är inte lika våldsamma här, om man säger så. I år var vi sju spelsugna och förväntansfulla unga förmågor som inbjudits av festivalledningen via respektive landskapsförbund; en mas och en kulla från värdlansdskapet, en hälsingespelman, en gotländska och slutligen en uppländska som trakterade nyckelharpa. Och så jag!

Trots att vi i en mening hade samma musikaliska bakgrund uppstod ändå vissa problem när vi skulle sy ihop ett konsertprogram. Tänk så många låtar det finns ändå! Om vi sju skulle lägga ihop alla låtar från våra respektive repertoarer skulle vi kunnat ge konsert hela natten och ändå var det svårt att hitta ett par gemensamma låtar att framföra som "allspel". Alltnog, efter litet pyssel beslöt vi att gemensamt spela Järna skänklåt, Kårbölepolskan och Pål Karls vals (även kallad Stenåldersvalsen).

Foto. A Lind

Tre allspelslåtar fick vara nog. Resten av programmet bestod av soloframträdanden, där var och en fick presentera den egna traditionen, samt några mindre konstellationer om 2–3 personer.

Jag har blivit medlem av den hemliga kohornsorden! I alla fall hörde jag Owe Ronström uttrycka sig så när han i egenskap av konferencier överlämnade festivalens sedvanliga artistsouvenir – kohornet – till irländska gruppen Deanta. Vi " unga spelmän" fick kohorn även vi, och bestämde oss genast för att bilda en kohorns-ensemble och delta i gatumusiktävlingen vid nästa års festival...

Karin Lind

Jag vill sjunga som de bästa spelmännen spelar

Spelmansstämman i Malmköping annandag midsommar inleds, förutom uppvärmning för VM i gubbstöt nere vid hembygdsgården, med en gudstjänst i folkton i Lilla Malma kyrka. Där medverkar alltid goda spelmän. I år var där också ett inslag som möjligen åsamkade en extra liten förvånad rynka mellan ögonbrynen på några av damerna i kyrkokören. Framme i koret reste sig en 196 cm ganska skäggprydd yngling med fötterna av storlek 46 iförda ett par erfarna gympadojjor. Sen började han sjunga, rakt upp och ner. Enkelt och självklart med fina utsirningar. Vackert sjunget med känsla och inlevelse tyckte många, fast kanske inte riktigt alla, för "Den blomstertid nu kommer" han sjöng som sista nummer och som många berördes starkt av, liknade ju inte alls den man är van vid att höra. För där är vi ju idag – "folkligt sångsätt" är inte självklart något som "folket" har närmast sitt hjärta. Allra närmast ganska många hjärtan står kanske sångsätt som används i amerikanska musicals.

Den som sjöng i Lilla Malma kyrka annandag midsommar var Anders Larsson, 22 år och från Strängnäs. Han har gått ett år på Malungs folkhögskola och sjungit folklig sång för Maria Röjås. Nu har han kommit in på musikhögskolan i Malmö på den fyraåriga musiklärarutbildningen med svensk folklig sång som huvudinstrument.

Strax innan han försvann söderöver fick Sörmlandslåten tillfälle att göra en intervju.

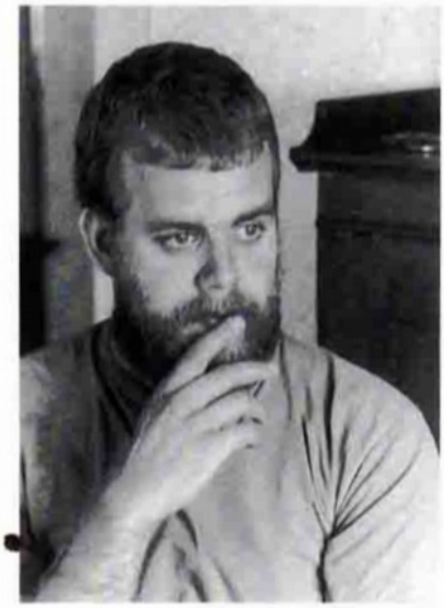

Hur mötte Du folkmusiken?

En kamrat i Svenska Kyrkans Ungdomsförbund visste att jag spelade gitarr och jag visste att han spelade fiol. Han bad mig komma och hjälpa till när gruppen Folkton började öva för att ställa upp i Musik Direkt *). Han och jag spelade tillsammans några gånger innan, sedan träffades gruppen i Gustaf Wetterstugan och övade. Började spela överhuvudtaget gjorde jag på högstadiet. En kompis hade en el-gitarr och hans brorsa hade en elbas som jag fick låna, så vi blev en duo som spelade punk. Spelade också elbas i olika punkband som inte var alltför bra. Bland populärmusiker är det för övrigt inte alls ovanligt med en bakgrund i något kyrkligt samfund, där finns många tillfällen att musicera.

Av olika tillfälligheter blev det sedan oktavmandola, stämd en oktav lägre än fiolen – den passar bra som kompinstrument till fioler. På TV har man sett vad de har, Ale Möller och Roger Tallroth och dom. Självklart man snor/inspireras av dem. Tallroth ledde ju dessutom en fiolgrupp på musikskolan i Strängnäs, där jag på nybörjarstadiet fick vara med på ett litet hörn. Vägen till en musiksmak som idag omfattar både punk och folkmusik har också gått via irländsk folkrock.

Ditt huvudinstrument är nu ett annat – folklig sång – hur gick vägen dit?

Jag har alltid sjungit – i kyrkans barnkör, ungdomskör, oratoriekör.

Uppvuxen på Vansö, där sjöng jag i barnkören. Som folkmusiker tröttande jag på att bara stå bakom och kompa. Där är ens roll mest att pumpa, driva på musiken. Ett melodiinstrument ger mera – ska man kalla det musikalisk makt, man får leda, styra musiken och det ville jag. Då blev det sången eftersom jag sysslat mycket med sång – det enda musikinstrument jag behärskade. Jag visste också att jag ville gå på Malungs folkhögskola. Ett bra sätt att lära sig mer om folkmusik är att gå på en skola där man får ägna sig åt det. Malung är en bra skola för den som vill fördjupa sig i traditionen. Den är också en underbar musikalisk miljö – klev man bara utanför sin dörr fanns en spel – eller sångkamrat som kunde lära en nåt.

Är sången på frammarsch inom folkmusiken?

Det finns många unga sångare. Fortfarande innebär sång inom folkmusiken tyvärr antingen kurs eller organiserad visstuga eller konsert. Motsvarigheten till spelmännens buskspel saknas i stort sett; Man kan "socialspela" men knappast "socialsjunga". Vi sångare är dåliga på att säga till varandra "Kan inte Du ta den där – den som Du är så bra på?"

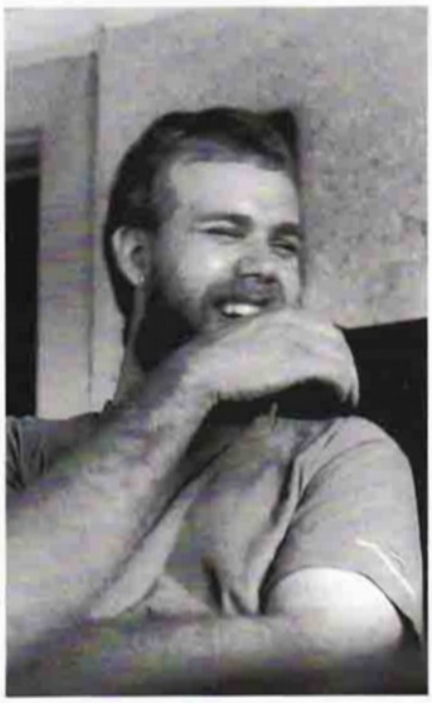

Vilka är Dina förebilder som sångare?

Det är ont om förebilder, särskilt för en manlig sångare. Min lärare Maria Röjås är helt naturligt den starkaste förebilden. För att hitta manliga förebilder får man söka sig utomlands och i arkivinspelningar. Utomlands = Norge, där Arve Moen Bergset (i Bukkene Bruse) och Sondre Brantland (sjunger mycket koraler) är viktiga namn. Dansar Edvard från Malung är död men finns inspelad liksom sörmländske C G Axelsson från Flodafors. Det är spännande om sångaren har kontakt med spelmanstraditionen och kan sjunga polskor, inte bara skillingtryck och så.

Att hitta sin egen klang och repertoarstil är jättesvårt. Jag lyssnar på många olika, men man vill ju inte bli kopia, utan hitta något eget. Sången skall vara knuten till resten av musiktraditionen – jag vill sjunga som de bästa spelmännen spelar.

Din favoritmusik just nu?

Jonny Soling & Kalle Almlöf, Mats Berglund, Värmland, – det är alltid roligt att lyssna på ett instrument i taget, utan en massa arrangemang som skymmer. Talleiv Röysland är en norsk som sjunger med ett lite ålderdomligt, lugnt sångsätt, inte så tydligt rytmiserat som idag.

Du är en flitig besökare i spelmansförbundets arkiv i Gustaf Wetterstugan – vad har Du hittat?

Det är svårt att arbeta effektivt i arkiv – det finns ju ingen knapp att trycka på så att en lucka öppnas med en låda bra folkmusik som är intressant för Anders Larsson! Det är allmänt lärorikt och inspirerande. Egentligen kan man bara ta ett band vilket som helst och lyssna – det minsta det ger är alltid en sorts kännedom om genren. De mest givande skriftliga källorna hittills är Emil Öberg med visor från Strängnästrakten, från Lunda socken och från Vintrosa i Närke. Och så Olov Andersson och Nils Denckers upptecknigar. När man hämtar en låt enbart ur skriftlig källa är det svårt och tar lång tid att göra en låt till sin egen. Ingen annan kan den och man måste göra sin helt egna tolkning.

Varför skall man hålla på med folkmusik?

Huvudanledningen för mig att sjunga folklig sång är inte att jag vill vara någon traditionsbevarare utan det är för att musiken är bra. Det är musik man är stolt över att spela och sjunga, någon sorts fortsättning på det nationalromantiska, trots allt. Det är roligt med funktionen, att kunna tralla polskor till dans och roa människor på ett sådant tydligt sätt; När jag sjunger så dansar dom till !

Samtidigt är det en anspråkslös musik. Vid inträdesprovet till musikhögskolan valde vi folkmusiker att, i stället för att gå undan och värma upp var och en för sig, spela tillsammans och kolla upp varandras låtrepertoar. I andra musikgenrer är det nog inte så, plockar man fram sina instrument så är det övning eller konsert. Vi umgås genom att spela tillsammans. På fest spelar man tillsammans – då jag går på fest där folk inte spelar vet jag numera nästan inte hur man gör!

Hur ser framtiden ut – vad gör Du om 10 år?

Ända sedan högstadiet har musiken haft en stark dragningskraft på mig – skulle jag kanske söka musikgymnasiet? När jag nu sökte musikhögskolan skedde det ganska spontant och så kom jag in! Det är ju fortfarande bara konstigt!

Om barnen i musikskolan vill lära sig folklig sång så är det jättespännande. Att lära människor om musik och själv också få konsertera en del vore idealet.

Eller också gör jag något helt annat – jag har gått från utbildning till tryckare, påbörjad utbildning till präst och är nu på väg att bli musiklärare.

Hur ser fokmusikens framtid ut?

Det behövs starka förebilder, folk som sysslar med det och tycker att det är bra musik, att det är kul och som ser det som en levande musik. Det räcker inte att vilja försöka hålla liv i en utdöende musiktradition för framtiden. Det blir en lycklig bieffekt av musicerandet – om man fortsätter att spela för att det är kul, så fortsätter musiken att finnas. Någon frågade mig:

-Vad är ditt engagemang för folkmusikens bevarande?

Vad är det för fråga, jag spelar för att det är bra musik, för att jag gillar den! En annan vanlig fråga är:

-Sysslar du inte med seriös musik också?

Jag ser väldigt seriöst på mitt musicerande och folkmusiken är en spännande musik med nerv och glädje!

*)Folkton är den sörmländska gruppen som vann ungdomsmusiktävlingen Musik Direkt och turnerade både i Sörmland och i Belgien, skulle man kunna säga!

Text Anita Hedlund, foto Bo Arrhed

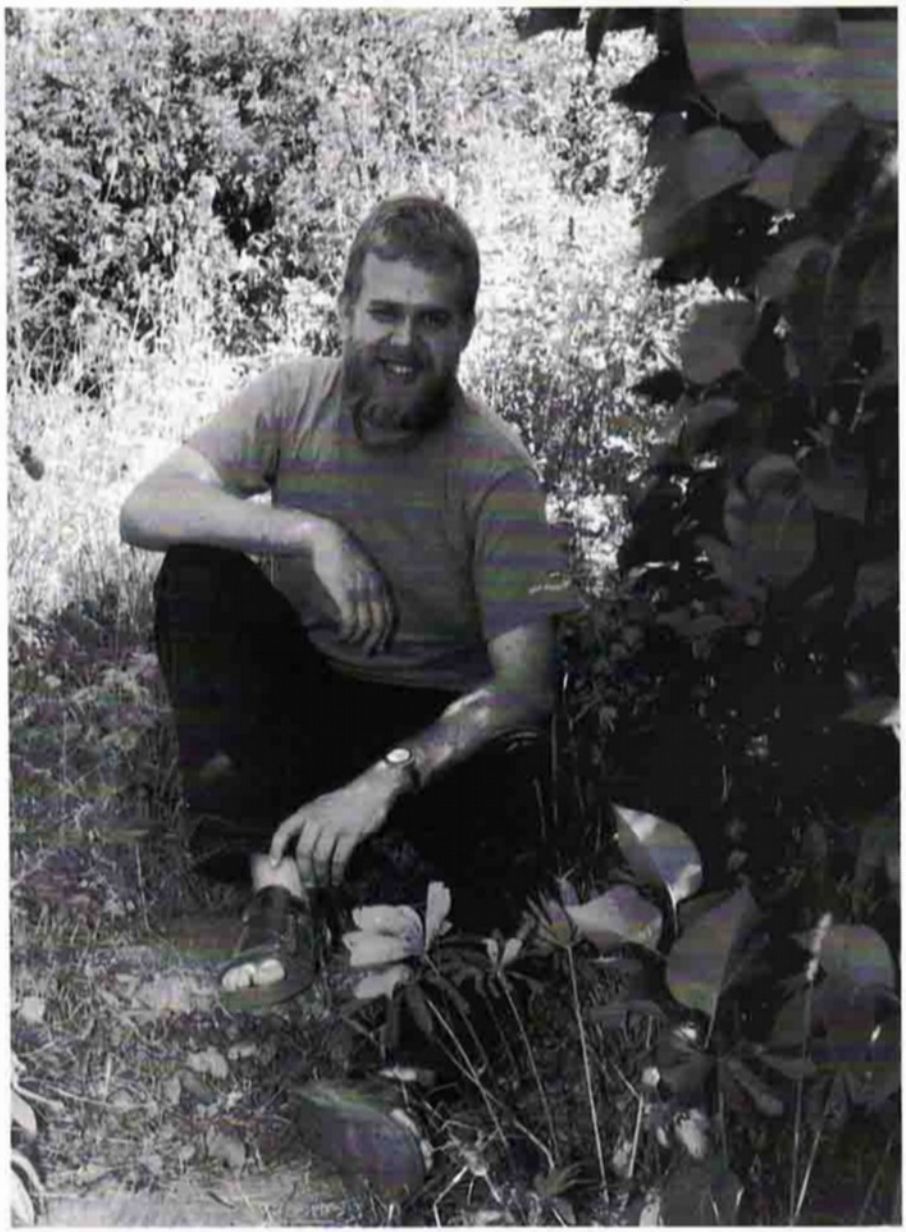

Anders Larsson har ordet

De låtar som sätts på pränt här har jag, Anders Larsson, hämtat ur Sörmlands Spelmansförbunds arkiv i Malmköping. Det är visor som tilltalar mig och jag hoppas att andra sörmländska sångare tar upp dem i sin repertoar. Att sjunga är roligt!

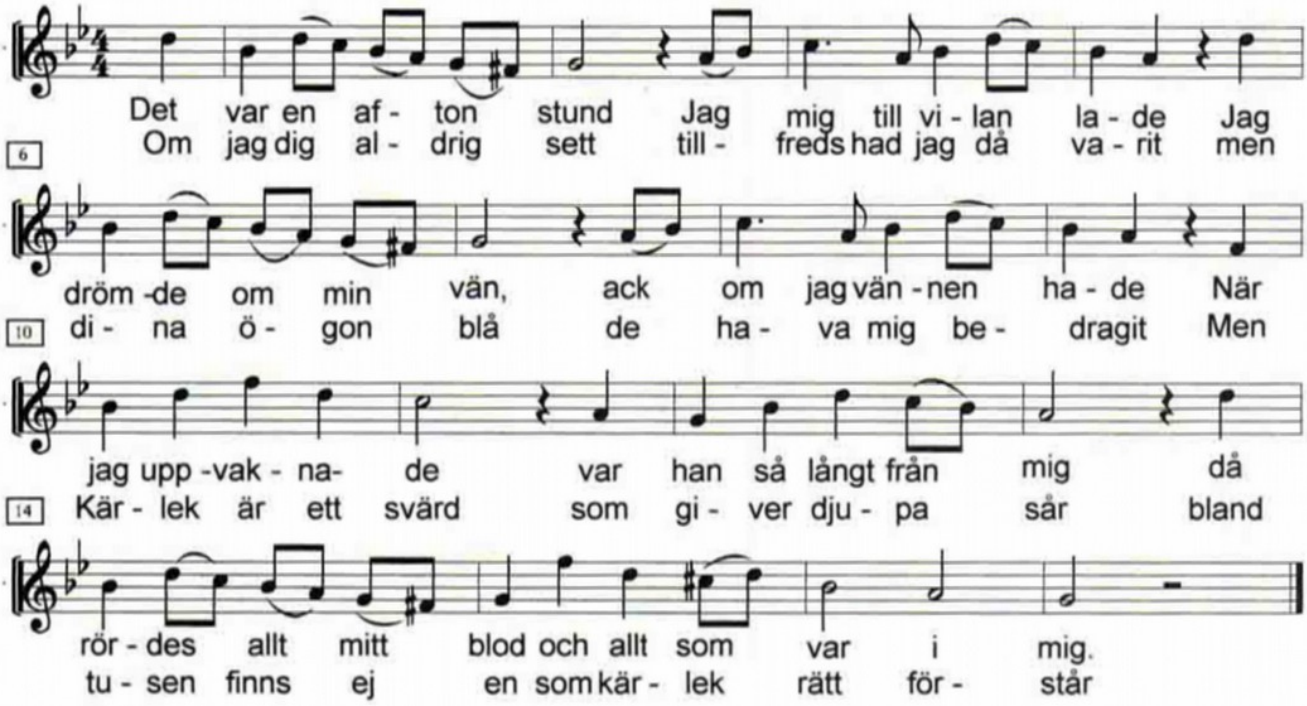

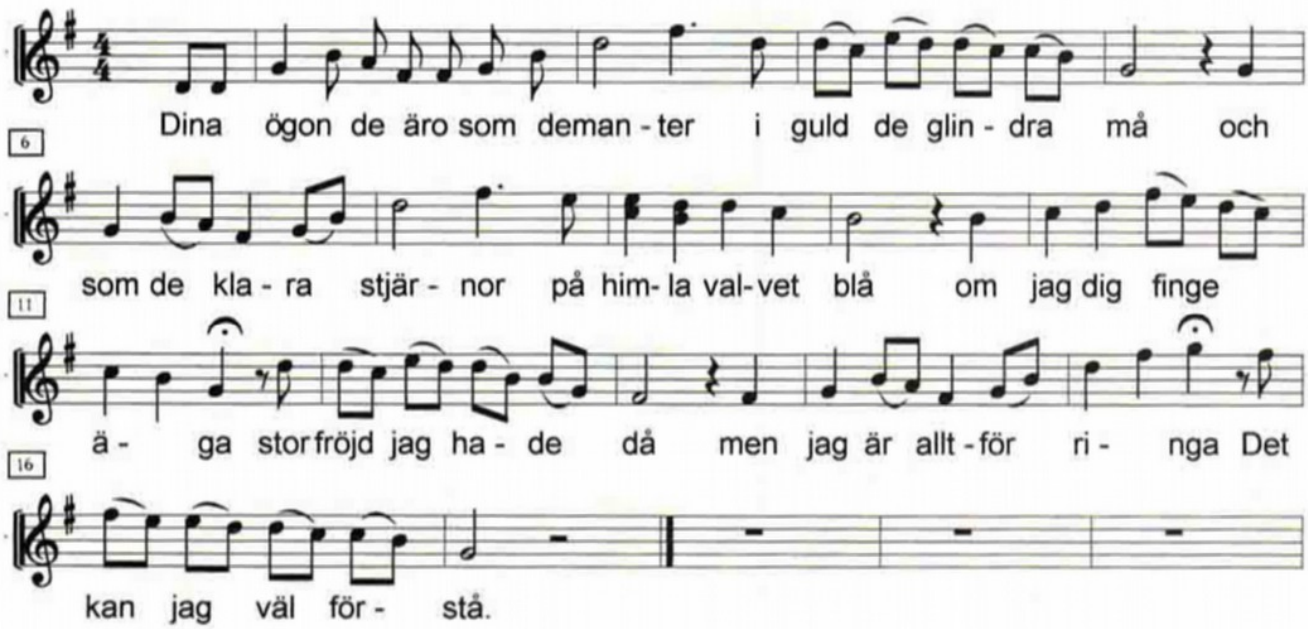

Dessa två kärleksvisor är hämtade ur Emil Öbergs uppteckningar. Den första visan är efter Öbergs farmor Anna Lenngren (f. 1780 i Översjö sn, Selebo hd,d.1856 i Strängnäs stad), och efter modern Anna Catharina Öberg (f. 1785 i Vintrosa sn, Närke, d.1859 i Strängnäs stad). Jag tycker den är kul att sjunga dels för att jag tycker att den är fin, dels för att den är kul att jobba med. Man kan prova att sjunga den på många olika sätt; om man sjunger den rytmiskt stadigt kan den lätt bli stolpig, om man sjunger den med lite mera fri puls blir det lätt släpigt. Sjung med balans, alltså.

Den andra, som troligen är upptecknad i Lunda sn tycker jag också om., Det är svårt att inte bli överdramatisk på det sista fermatet, som är en verkligen smaskig uppgång. Jag säger bara – Tommy Körberg – Chess, fast folkligt!

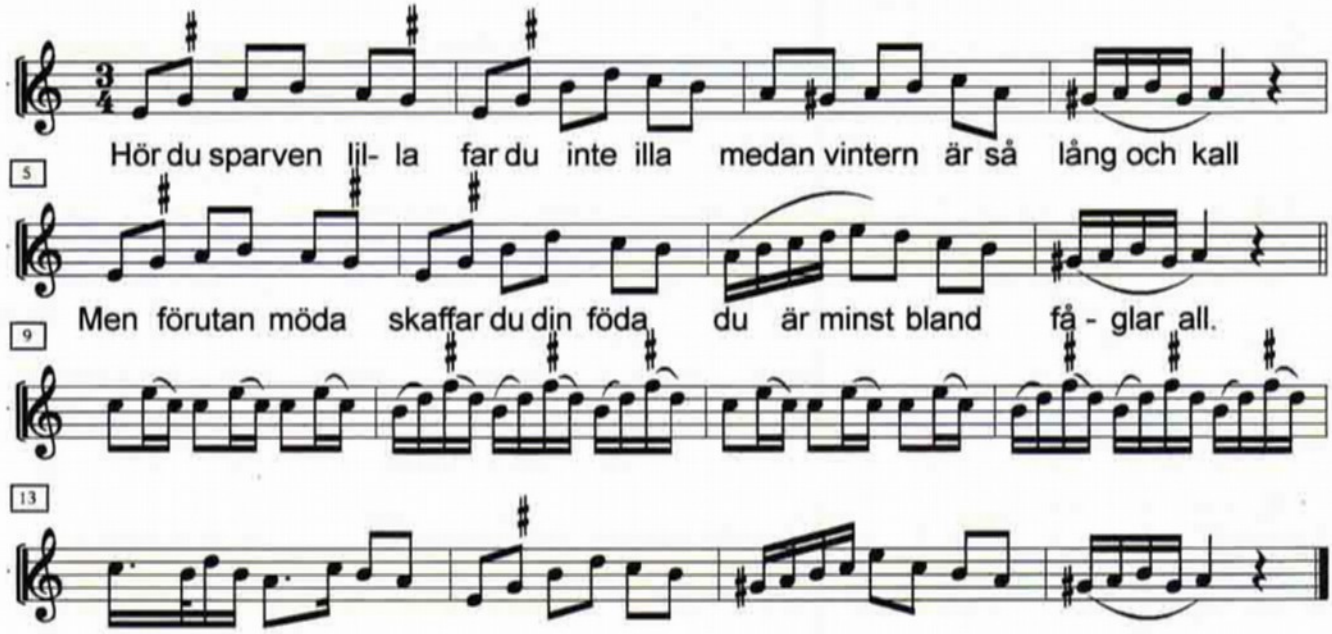

Polska efter F.W. Larsson, Hälleforsnäs. Låten kallas naturligt nog "Sparvens Polska" och texten finns också på 1700-tals skillingtryck; "Sparvens Visa". Att sjunga till dans är roligt men svårt. Eftersom låtarna oftast är gjorda på fiol för fiol, så finns det oftast inga naturliga andningspauser att tala om, vilket är ett problem. Man måste ju andas. Dock är det en utmaning, och det är jätteroligt när man klarar av flera polskor på raken och fortfarande står upprätt.

Denna sång är också upptecknad av Emil Öberg, troligen i Lunda sn. En riktig kortis, en av de första visorna som jag hittade bland Öbergs uppteckningar. Fin!

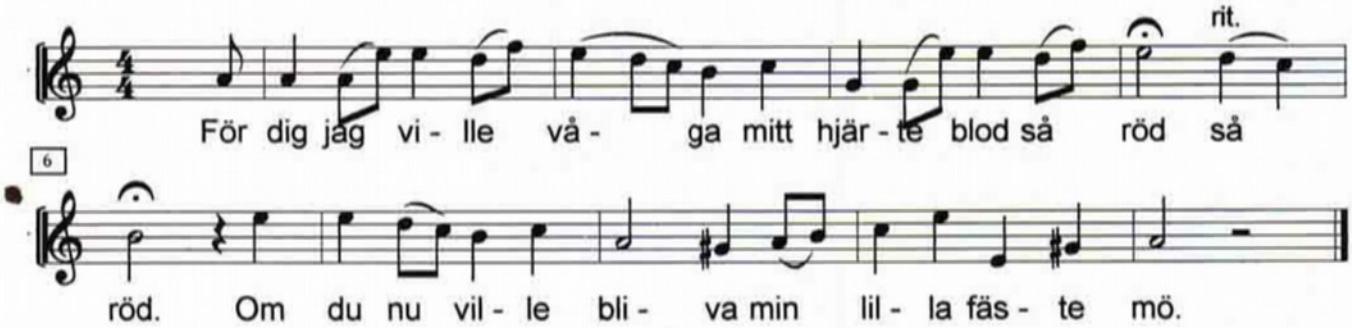

Hur gick låtarna förr

När det gälller framförandet av spelmanslåtar nu för tiden, har jag lagt märke till att man ofta har misstolkat de källor till uppförandepraxis som faktiskt finns. Det gäller framför allt tempot; jag menar att låtarna gick i raskare takt förr. Vad det gäller Sörmland, så är ju vi lyckligt lottade i och med A.G.. Rosenbergs fyra låthäften, ursprungligen utgivna på 1870-talen, återutgivna i en volym 1969 med titeln "420 Svenska Danspolskor m. m". Låtarna är dock insamlade på 1820-1830-talen. Han har satt tempobeteckning på varje låt, och i förordet till 1:a och 2:a häftet förklarat skillnaden mellan det tidiga 1800-talets tempo och 1870-talets. (Det är i regel polskor det gäller, både av 8-delstyp och 16-delstyp). Han förklarar att på 1820-talet gick det långsammare än på 1870-talet, och han har valt tempobeteckningar som anger tempot på den "lugnare" tiden.

Ändå väljer han oftast tempobeteckningen " allegretto", vilket är något lugnare än allegro som betyder "hastigt, livligt". Låt oss översätta "allegretto" med "rörligt". I häfte nr. 1 har ca 107 av 160 låtar den beteckningen, c:a 53 st. har en lugnare beteckning; "andante" eller " andantino". I efterordet till häfte 1 märker man dock att det är i regel sjungna vispolskor som har den lugnare beteckningen, de instrumentala polskorna har i regel "allegretto", d.v.s. "rörligt". På 1870-talet hade dock tempot ökats betydligt, Rosenberg nämner i förordet till häfte 2 "senare tiders smaklösa fläng", alltså betydligt snabbare än 1820-talets "allegretto", vilket bör betyda "allegro" (livligt, hastigt) eller ännu fortare. I fortsättningen kallar jag det sena 1800-talets spel- och dansstil för "rask". Denna raska stil finns ju belagd i olika källor, bl.a.. i metronombeteckningar i "Svenska låtar", Sörmlandsdelen, hädanefter bara kallad "Sv.L.". Låtarna i det verket uppteckades ju i regel i början av 1990-talet, men ofta har ju spelmännen blivit ombedda att spela de gamla låtarna som de minns från sin ungdom, och då är vi tillbaka i slutet av 1800-talet. Metronombeteckning är ett sätt att ange hur fort ett stycke går, man anger hur många taktslag som spelas per minut, och får fram en siffra på det.

Till att börja med skall jag som jämförelse presentera ungefärliga nutida tempi på tretaktsdanser, tagna från några gångbara gammeldansskivor: hambo NOT=144 (144 fjärdedelsnoter per minut, 8 takter på 10 sek), mazurka NOT=160-168, vals NOT=138-168 (varierar alltså mycket) De valser i Sv.L. som har metronomtal utsatta, är nr. 105 och 108, som har NOT= 52 och NOT= 63, vilket är samma som NOT =156 och NOT= 189, alltså ganska rask takt (NOT=60 är en takt i sekunden, lätt att kolla även utan metronom). Åttondelspolskorna nr 106, 198, 199, 201, 202 i Sv.L. har olika tempi mellan NOT=126 och NOT= 152, d.v.s. ungefär som nutida hambo, eller något lugnare. Det är väl något raskare än det nutida sättet att spela t.ex. hamburska.

Men den riktiga chocken kommer när man tittar på de sextondelspolskor i Sv.L. som har metronomtal. Det är nr. 107, 197, samt de flesta mellan nr. 154 och nr.161. Det är 9 låtar. Tre av dem ligger på NOT=126-152, vilket är samma som åttondelspolskorna, men de flesta, 6 st (däribland "Glabolns polska") ligger betydligt högre NOT=168! Det är ungefär

Rosenberg nämner i förordet till häfte 2 "senare tiders smaklösa fläng".

som mazurka i grundhastighet, men upplevs som betydligt hastigare, eftersom det ofta är tre eller fyra toner på varje taktslag. Andra belägg för den raska stilen är de skivor med återutgivningar av gamla fonografrullar och 78-varvsskivor som har funnits tillgängliga en tid, men som få tycks ha lyssnat på (och som kanska försvinner nu i CD-åldern?).

På en LP-skiva "Äldre Svenska Spelmän" (Caprice CAP 1317), utgiven 1985, finns inspelningar gjorda c:a 1920 där Hugo Sandberg från Ösmo, Södertörn spelar låtar; 2 polskor och 2 brudmarscher. Polskorna ligger på ungefär NOT=176 och NOT=168. Här har vi det smaklösa flänget som Rosenberg skriver om! Den sista brudmarschen låter som en rask kadrilj, fjärran från "de sega sorgemarscher " som kallas brudmarscher nu för tiden. Sandberg flyttade från Ösmo 1885, så när han spelar Ösmo-låtar är det troligtvis en stil från början av 1880-talet han förmedlar. Det har hävdats att vid de här tidiga fonografinspelningarna blev spelmännen nervösa inför den stora inspelningstratten o.dyl. som användes vid inspelningen, och därför spelade extra snabbt. Men de uppteckningar som har metronomangivelser anger ju också i regel raskt tempo, och det beror väl knappast på att spelmännen blev rädda för uppteckna rens blyertspenna!

Nu kan man ju tycka att varje nutida spelman har rätt att spela i valfri takt, och om man nu vill spela långsamt, så ska man väl få göra det, även om det inte är "traditionellt". Problem uppstår väl främst om man spelar till dans; de folkliga danser vi har kvar är ju också i regel det sena 1800-talets danser (eller ännu senare), och borde då passa ihop med den raska musiken. Säkerligen dansade man annorlunda i början av 1800-talet till den lugnare musiken, men de dansstegen minns ingen nu levande människa. Ändå blir inte nutida dansare glada när man spelar raskt. Varför? Man har väl vant sig de sista 25 åren vid ett långsamt tempo. Jag tror att många spelmän ville höja folkmusikens status, och markera en skillnad mot s. k. "gammeldans", som karaktäriseras av "tjo och tjim", högt tempo, men låg status i akademiska kretsar.

Kring 1970 började några spelmän med en ganska långsam spelstil bli inflytelserika, t. ex. Pers Hans i Dalarna och Ceylon Wallin i Uppland. Så tog vi då alla efter, speciellt vi som var unga då, vi trodde att "sug" i polskorna var det enda som gällde, rytmisk spänst var ett okänt begrepp. Ju segare man spelade, desto mer äkta tycktes det bli. Vi hade inte så mycket koll på källorna, varken de skriftliga (det var ju "fult" med noter) eller de gamla fonografinspelningarna, eller alla äldre spelmän.

Det bär vi med oss nu i form av musik som ibland inte ens hara styrfart.

Hur ska vi göra nu, då? Ska vi alla börja spela "raskt"? Framför allt slängpolskorna, måste dansarna lära om, och denna gång para ihop rätt dans med rätt musik? Själv tycker jag nog att det vore värt ett försök. Någonting blev fel på 70-talet, och det bär vi med oss nu i form av musik som ibland inte ens har "styrfart".

Forts. på omslagets sid. 3

STOCKHOLM, Europas kulturhuvudstad 1998

Där måste sörmlandskulturen också finnas med!

Stockholm har av EU:s kulturministrar utsetts till Europas kulturhuvudstad 1998. Enligt dem ska en "Europeisk Kulturhuvudstads program vara uttryck för en kultur som i sin historiska bakgrund och samtida utveckling karaktäriseras av både gemensamma inslag och en rikedom som kommer ur dess särskiljande drag".

En Europeisk kulturhuvudstads "program ska för den Europeiska publiken visa upp speciella aspekter av stadens, regionens och landets kultur".

Stockholms stads målsättning för 1998 är:

–att stärka kulturens ställning i staden.

–att stimulera samverkan mellan olika kulturyttringar och kultursituationer i staden,

–att stärka banden mellan Stockholms kulturliv, kulturlivet i övriga delar av landet och kulturlivet i andra länder,

–att göra Stockholms och Sveriges kulturliv känt i världen,

–att öka den kulturella mångfalden,

-att stimulera ett ökat deltagande i kulturlivet,

–att stimulera konstnärlig och kulturell förnyelse,

–att stimulera en förnyelse av staden som kulturmiljö.

Naturligtvis måste vi se till att Sörmländsk musik och dansliv får sin rättmätiga plats i detta. Förslag och ideer som har en organisation bakom sig har säkert en stor chans att bli genomförda. Därför ber vi er nu att komma med förslag och ideer som spelmansförbundet kan sammanställa och föra vidare. Det finns inga egentliga pengar att söka så om förslagen inte kostar några pengar för genomförandet är chansen mycket större att komma med. Behövs pengar kommer kanske en kvalitetsbedömning att göras. Är man med får man ta del av den stora informationsapparaten där resecentra o. dyl. i Stockholm kommer att ha information om evenemang i bl. a. Södermanland.

Förslagen kan ha vilken form som helst och de behöver inte vara så utarbetade ännu. Det kan röra sig om projekt inne i Stockholm eller ännu hellre projekt där man för ut "publiken" till den egna orten. Ett sätt kan vara bussturer med teman där olika orter och instanser samarbetar. Ett annat det "Kulturella flipperspelet", där man får hjälp och inspiration att hitta från ett ställe till ett annat.

Ex.: Kom till Julita. Vad finns sen i närheten runt omkring? Alla ideer kommer att samlas i en databas av kommittén för 1998, och för likartade ideer kommer de att förmedla kontakter för samordning och eventuellt samarbete.

Vad man måste göra är att hitta de spektakulära ideerna, då har man chansen att få den riktigt stora publiciteten och uppmärksamheten.

Sätt er ner i era föreningar, dans–och musikgrupper och kläck ideer! Alla förslag, stora som små och hur tokiga som helst är välkomna! De bör lämnas in under 1995, så förbundet kan sammanfatta dem och lämna vidare till kommittén för 1998, vilka under 1996 ska bestämma vad man ska satsa på. Tänkt på att det inte bara är under sommaren aktiviteter kommer att finnas, utan hela 1998.

Skicka era förslag till:
Södermanlands Spelmansförbund,
c/o Leif Johansson,
Sågstuvägen 17, 5 tr,
141 49 Huddinge.

Per-Olof Jacobsson, Åsa Englund
Tegelstigen 2, Södertälje

Upprop

Boken Sörmländske Spelmän under 300 år föreligger sedan flera år i manuskriptform. Lars Erik Larsson, verksam vid Landsarkivet i Uppsala, har samlat uppgifter kring sörmländska spelmän som finns omnämnda i vårt arkiv.

Inför utgivandet av denna bok vill vi i styrelsen och arkivgruppen, att nu levande spelmän verksamma i Sörmland sänder in uppgifter om sig själva och sin bakgrund. Det kan vara mycket enkla anteckningar om födelsedatum, ort, lärt av andra spelmän, verksamhet i lag och grupper, instrument o.s.v.

L E Larsson har i sina artiklar om gamla spelmän nogsamt nämnt maka/make vid namn, så låt oss göra det även i nutid.

Skicka också gärna in uppgifter om spelmän i din omgivning som du anar inte finns med i vårt arkiv, kanske för att man inte tecknat upp eller spelat in melodier efter densamma. Boken skall ju innehålla personalia.

Om vi samarbetar kring denna utgåva kan vi få en lika fin bok som upplänningarna har.

Sänd även med foton av så bra kvalitet som möjligt, gärna ur vardagslivet.

Låt inte Jantelagen hindra dig utan skriv!

Adressen är:

Storslam på kompositionstävlingen

Så var den avgjord, 1995 års kompositionstävling, Jubileumstävlingen.

I år när vi fyller 70 år skulle det ju passa bra att få Sörmland och förbundet berikat med nya låtar, tänkte styrelsen och inbjöd sålunda alla medlemmar till denna tävling. Tre olika typer av låtar skulle få komponeras, tre klasser innehöll tävlingen: Jubileumsmarsch, Jubileumsvals och Jubileumspolska.

En kunnig jury bestående av Arne Blomberg, Sören Olsson och Ingvar Andersson fick uppdraget att välja bland bidragen. För att uppnå största möjliga rättvisa, uppdrogs åt undertecknad att vara bidragsspelman, en både hedersam som rolig uppgift. Till mig strömmade, nåväl damp 19 stycken bidrag ner, med eller utan noter och många inspelade band. Efter en liten inlärningsperiod, spelade jag in alla bidragen på ett nytt band och skickade till juryn.

Efter en tid ringde juryn och meddelade följande:

Då det inte kommit så många bidrag, hade det inte varit möjligt välja 10 st bidrag i varje klass, så många hade inte ens lämnats in, utan man hade enats om att utse en marsch, två valser och tre polskor. Dessa sex låtar hade dessutom endast tre kompositörer.

Så här föll juryns val:

Jubileumsmarsch

1:a pris till "Larssons gånglåt", komponerad av Sivert Hellberg.

Jubileumsvals

1:a pris till vals komponerad av Håkan Frykmo

2:a pris till vals "Utan krus" av Christer Samuelsson.

Jubileumspolska

1:a pris till hamburska av Håkan Frykmo

2:a pris till slängpolska av Håkan Frykmo

3:e pris till polska "Utan Krus" av Christer Samuelsson.

Håkan Frykmo tog således hem storslam med tre pris!

Alla sex låtarna är riktiga godbitar och kommer säkert att tas till hjärtat av alla spelmän. Vi publicerar prislåtarna och gratulerar kompositörerna till framgången.

Till de spelmän som inte lyckades att få sina låtar på prispallen sänder vi vårt varma tack och önskar lycka till nästa gång. Med stor säkerhet kommer nog tävlingen tillbaka ett annat år. Jag tror att det är bra för folkmusiken och för spelmännen att nya låtar kommer fram. Man måste få pröva sina vingar även på kompositionssidan. Det är inte så svårt, men jätteroligt.

Ulf Lundgren

Larssons Gånglåt - komponerad av Sivert Hellberg

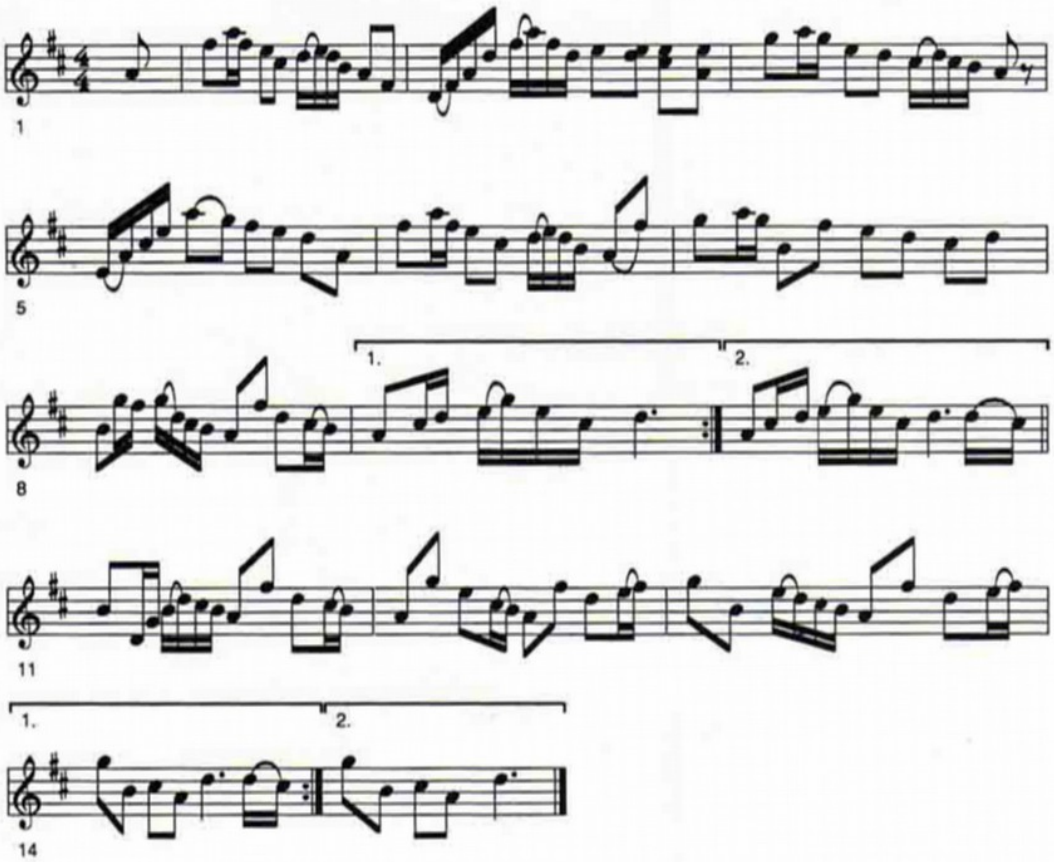

Hamburska - komponerad av Håkan Frykmo

Förslag på bindningar av Ulf Lundgren

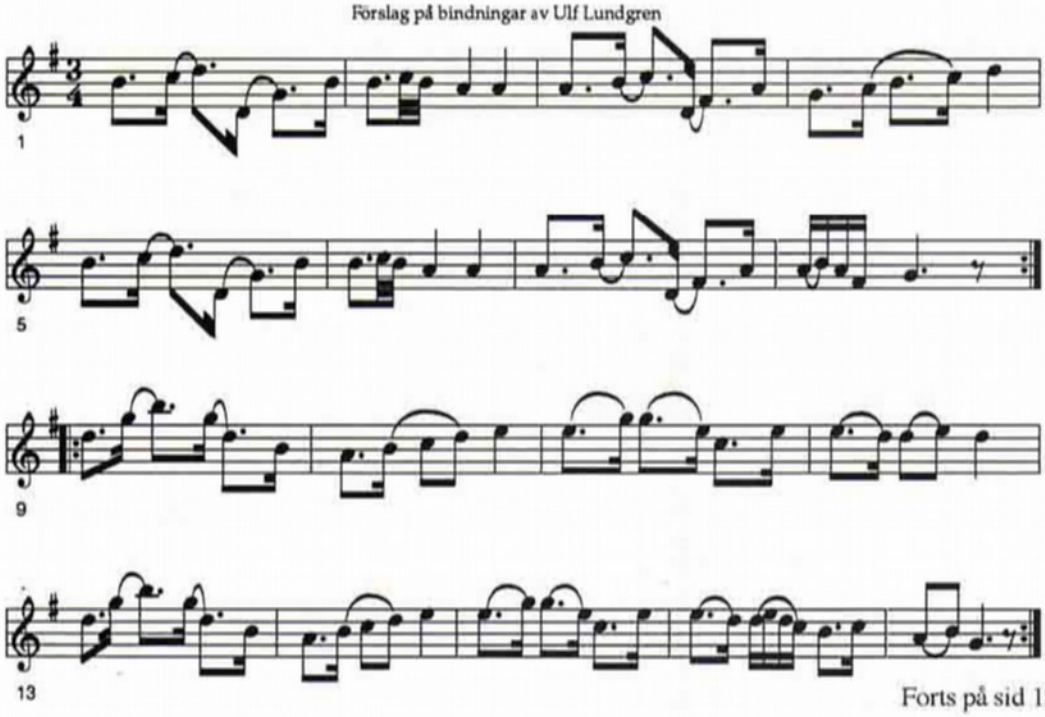

Forts på sid 12,överst

Tidningen Sörmlandslåten

I Sörmlandslåten nr 4- 1994 har Sivert Hellberg skriviten artikel med titeln "Två legender" med en bild av spelmännen Robert Nordström och Hjalmar Björklund, taget i Flenmo 14 augusti 1954, då det s.k. Selvaagshuset invigdes i Flenmo på initiativ av disponent Nils Eriksson.

Sivert Hellberg nämner, att operasångare Folke Andersson, som bor i trakten och inbjudits av sin gode vän Nils Eriksson, står vid sidan om den grupp spelmän, som just visat prov på sin färdighet. Då får Folke tag på en fiol, kliver upp på en sten och spelar och sjunger Gounods "Ave Maria". Sivert Hellberg skriver. Att detta blev en av hans livs största musikaliska upplevelser.

En del foton togs vid invigningen och bland dem hittade jag en bild av Folke Andersson, där han stod och spelade Ave Maria.

Samtidigt med detta vill jag varmt tacka Spelmansförbundet och Folkmusikfonden för den blomsteruppvaktning till min 75-årsdag, som Arne Blomberg, Sören Olsson och Bernt Olsson gjorde sig besvär att komma hit med. Det väckte goda minnen till liv av samvaron med fina sörmländska spelmän under 1940–50 talen, under vilken tid 32 låtar komponerades till gården i Flenmo vid olika tillfällen.

Med hälsning
Maj Eriksson
Flenmo. 640 31 Mellösa

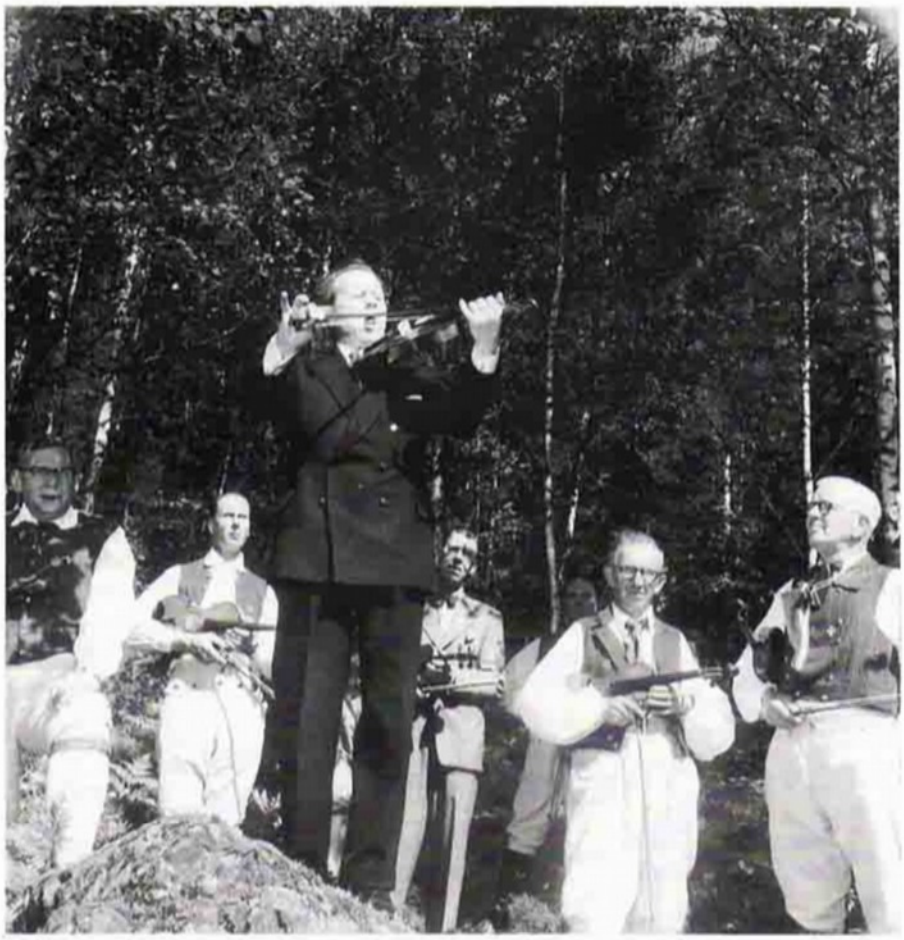

Foto: B Eriksson,Operasångare Folke Andersson spelar och sjunger

Bröderna Wester i Vingåker

Arnold Wester är son till Gottfrid, en av de kända spelmansbröderna Wester i Vingåker. Själv är han inte folkmusiker; vissången (Törnkvist, Adolfsson m. fl.) och den moderna dansmusiken (Wester med orkester) är hans områden. Han karaktäriserar sig som "diversearbetare i underhållning" och har i flera år helt ägnat sig åt denna. Han bor i Runtuna tillsammans med Margareta Söderberg – som faktiskt är ättling till ingen mindre än folklivsforskaren Gustaf Ericsson. Hon skriver gärna och har ett stort intresse för hembygdens kultur. Arnold och Margareta har tillsammans skrivit och regisserat bygdespelet Klaras sista midsommar, som med många medverkande och god framgång framfördes i början av augusti.

Vid mitt besök ville jag veta mer om bröderna Wester och riktade frågorna till Arnold, som ju växt upp i deras hägn.

-Ja, åtminstone sedan femårsåldern har jag starka minnen av dem som spelmän, säger Arnold.

-Vilka låtar kommer Du bäst ihåg?

-Framför allt är det tre stycken som etsat sig fast i minnet. Det är knäpppolskan, som spelades med pizzicato och med fiolen fri i handen – "fiolen skulle kunna lämna kroppen" som de sa – Kaffepolketten och Torparvalsen. Alla är A-durslåtar, som de spelade på förstämda fioler. Men de stämde inte om fiolerna "förrän de var varma". Pillermolles vals och Excellensens polska var andra bitar som de spelade, men dem kommer jag inte ihåg lika bra. Många låtar hade de efter Farfar, men de hade åtskilligt annat på repertoaren; nyare låtar som Livet i finnskogarna, Hammarforsens brus och Efter Balen spelade de med förkärlek. Einar tog ibland till ännu modernare tongångar när andan föll på - Alexanders ragtime band och sådant.

Det var gammal dansmusik i radion på den tiden. Du kommer nog ihåg hur det var: mellan sex och sju var det den vanliga grammofontimmen, så kom nyheterna och sedan på lördagarna blev det gammal dansmusik en halvtimme - med Kryssprickarna, Sölve Strand Jularbo, Edit Segerstedt, Karl och Erling Grönstedt, Andrew Walter, Olle Johnny o.s.v. Då var det helg, kan man säga. När programuppläsaren sa:

..."och så klockan 19.30 är det dags för gammal dansmusik", brukade min far tillägga: "i två och en halv minut, ja!" Han tyckte att den där halvtimmen gick alldeles för fort.

Hjälm-Pelle d.y., Hjälm Kalle, Erik Wester vid Dammslund

Hur hade de lärt sig spela?

-Farfar, Erik Wester, var spelman. Han bodde på Bogården under Säfstaholm i Vingåker. Jag minns honom inte, men han var lantbrukare och hade oxe. Det vet jag, eftersom pappa berättat att han en gång släppte ut oxen och fick skäll. Men farfar anlitades som spelman vid bröllop och andra tillställningar. Bröllop kunde ju ta flera dagar, och då tog han med sig något av barnen, som fick vara med och spela. De fick turas om en dag i taget. De fick bytas åt, för det fanns bara två fioler i hemmet.

De var sju syskon: Anna, Hilda, August, Axel, Oskar, Gottfrid och Einar. Anna spelade inte, men det gjorde däremot Hilda. Två av bröderna, Evald och Arvid, var döda före min tid. August hade slutat spela, men han hade varit duktig, sade de andra.

Oftast hörde jag Axel, Einar och Gottfrid, min pappa. Gottfrid satt ofta och spelade med fiolen i knät, antingen han sekunderade eller spelade melodi, även om de andra stod. Efter Axels tid var det pappa och Einar, ofta tillsammans med någon dragspelare. De var många gånger med i mina egna underhållningsprogram.

Stämningen när bröderna träffades var alltid glad, och det var många historier, ofta med bygdeförankring. Pappa hade ett slags fåordig, underfundig humor. De andra var mera sprakfålar, i synnerhet Oskar. Alla var de snälla och varmhjärtade.

Jag trivdes när jag var liten. Det var skojigt när de tog fram fiolerna. När jag var sjuk bad jag ofta pappa spela. Det gjorde han, och därför vet jag att han var en skicklig spelman; han kunde mycket. När de uppträdde ute, spelade han mest sekund, för han var duktig på det. "Håller du sekund?" sa de andra. Det var ett slags ackordiskt spel, ungefär som gitarrkomp, om man så vill.

-Spelade de andra melodin gemensamt?

-Jag minns inte riktigt hur ofta de spelade fler understämmor, men det hände i alla fall ibland att Einar "tog stämma", som de sa. Gottfrid spelade komp då också.

När de träffades blev det förr eller senare spela utav, antingen det var på kalas eller hemma, t. ex. när Oskar kom och klippte Einar och Gottfrid. Det var ofta någon söndagsförmiddag. Fiolerna var framme tämligen snabbt. Mest minns jag kvällarna när de spelade. De höll på en timme eller två; sen ansågs fiolerna vara varma. Jag tjatade om Knäpppolskan och Kaffepolketten och Torparvalsen, och det vanliga svaret var just " vi får vänta tills fiolerna blivit varma". Det var väl när de blivit lagom upptända av spelet.

Axel och Oskar var brevbärare, och det var ju lite skonsammare för händerna än att vara banarbetare som pappa. Det var tungt. Einar arbetade på lantmännen och knöt säckar hela dagarna och det blev händerna illa medfarna utav. Men jag fascinerades av hur skickliga de var med fiolerna - de där snabba rörelserna med fingararna. Små rörelser som man också kan se hos skickliga dragspelare. Trotshårda kroppsarbeten kunde de spela till två på natten en vardagskväll - och kanske nästa kväll också.

De stora spelmanslagen i all ära, men de var inte mycket för det. De kunde inte noter. När någon frågade:"vilken tonart, "svarade de: "ta nån", och så anpassade de sig efter det. Sin speltradition hade de fått från farfar Erik, som jag tyvärr aldrig träffat, som sagt.

Forts. på omslagets sid. 3.

Utan Krus, polska - komponerad av Christer Samuelsson

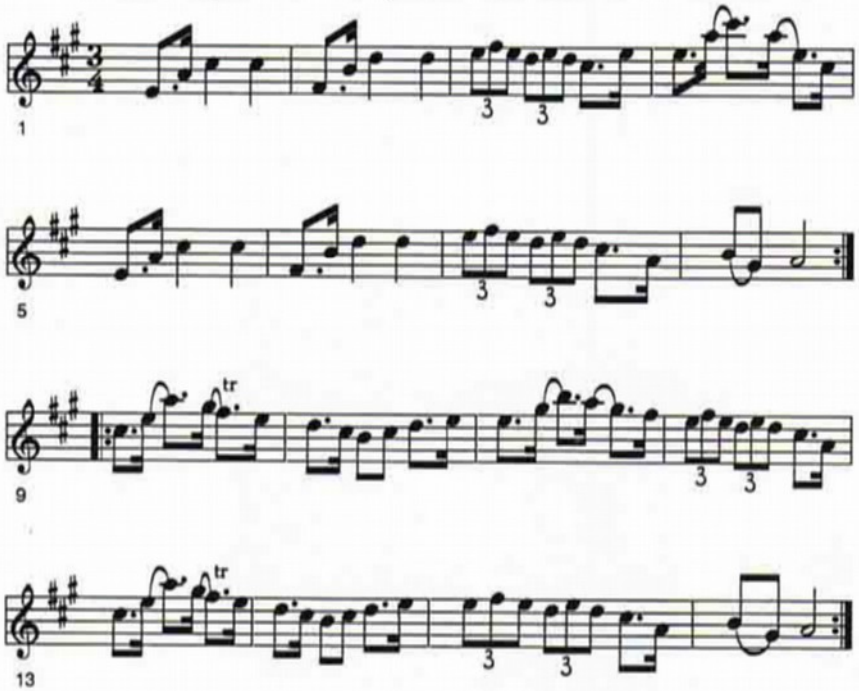

Torparvalsen, komponerad av Wester 1895, 17 år gammal. **Upptecknad av O Andersson**

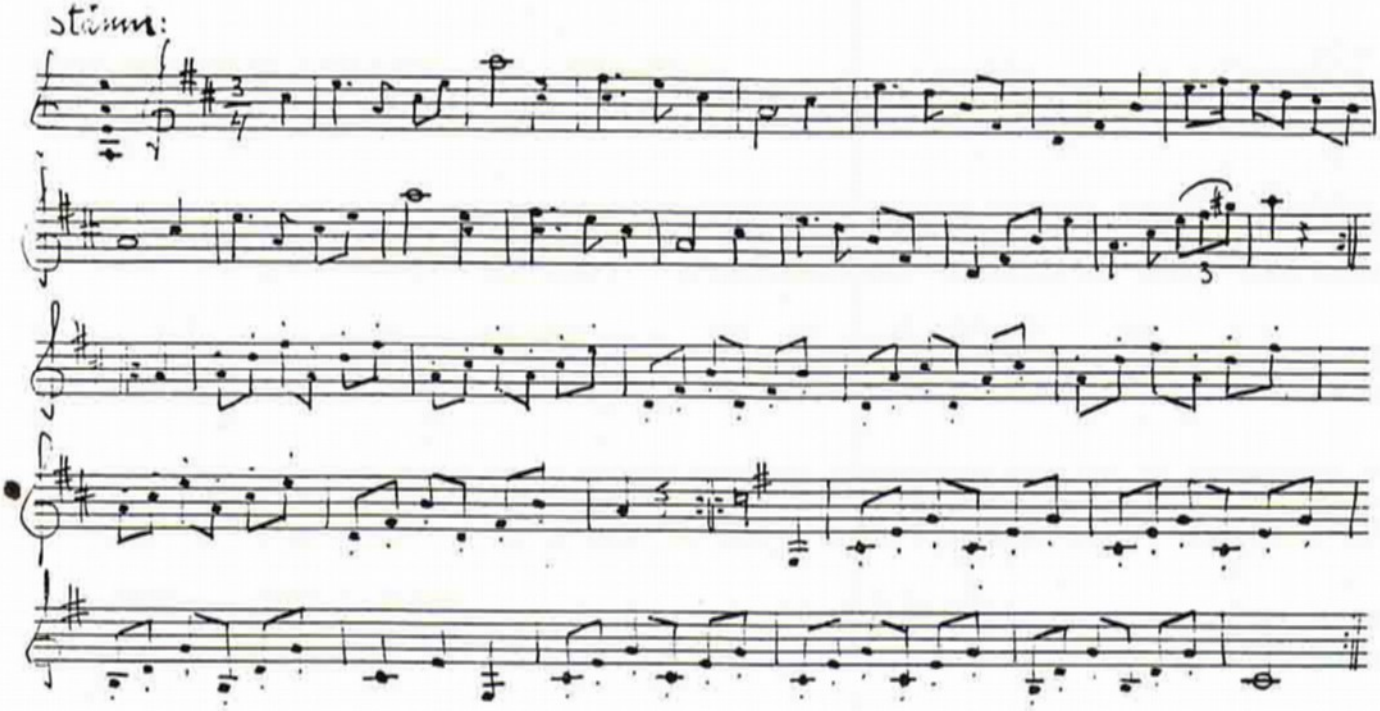

Forts från sid 11 "Bröderna Wester"

De stora spelmanslagen i all ära, men de var inte mycket för det. De kunde inte noter. När någon frågade " vilken tonart", svarade de: "ta nån", och så anpassade de sig efter det. Sin Speltradition

Axel och Oskar Wester

hade de efter farfar Erik, som jag tyvärr aldrig träffat, som sagt.

En gång turnerade de med Jon Erik Öst i Norrland, så de berättade gärna om hur de spelat i Boden, Porjus, Harsprånget... På Barnens Dag i Boden hade de 500 personer i publiken. Genom Jon Erik fick de erfarenheter av att stå på scenen. Han var ju van. Han gick in och började direkt - manfick nästan springa för att hinna med, sade de. På nätterna efter spelningarna kom han ofta igång och berättade och spelade. Det var mycket om mystiska väsen ur de djupa Norrlandsskogarna. Fiolen är ju ett bar instrument att förmedla trolska berättelser.

Förresten hade Axel lärt en låt av näcken - nere vid en bäck bakom Bogården. Hur det nu var med det - kanske hörde ha musik i bäckens porlande och fångade den på något sätt. Jag trodde väl inte ens som liten på näcken - men de sa det i alla fall på fullt allvar. Men det hörde kanske till att man skulle har lärt någonting av näcken - tyvärr har jag glömt vilken av låtarna det var.

- Har du själv påverkats av den här musiken som du hörde i din barndom?

-Nu hade de som sagt var väldigt stor respekt för noter. Pojken skulle läras noter ordentligt. Det här blev alldeles fel för mig. Tänk om de hade lärt upp mig i sin egen tradition i stället! Då hade jag nog varit spelman idag. Nu blev det en helt annan repertoar för min del. Men jag har utvecklat förmågan att umgås med en publik och att sjunga, och den där glädjen i att framträda och spela har jag kanske ärvt från Westrarna.

Nu är det mer än 20 år sedan jag hörde någon av dem spela, men jag minns att det var mycket känslighet och själ i deras spel - och musiken svängde. Ja, det svängde verkligen om dem! Och det är ett ideal som jag fört med mig sedan dess, även i jazzmusiken.

Bernt Olsson

Forts. från sid 7

"Hur gick låtarna.."

För att återgå till Rosenbergs häften, så finns det en sak till han nämner i förordet till häfte 2 angående "bordunspel" (spel med ständigt ljudande bastoner). Låt nr.8 och 66 i häfte 2 är noterade med bordun, och han beskriver hur det går att utföra detta på en eller två fioler, men att det låter som uppländsk nyckelharpa, alltså inte som den gängse sörmländska fiolstilen. En parallell till detta finns i det östgötska häftet "På förstukvisten" med "Lars i Svarvens" låtar, utgivet 1915, återutgivet senare. Av 50 låtar är den sista låtens andra rtepris moterad med borduntoner, enligt förordet "höres nyckelharpan surra". Låten heter också "Nöckla-härpa", och denna enstaka låt med bordun är alltså en härmning av nyckelharpans klang, inte det normala spelsättet på fiol i Östergötland heller! Nu hävdar väl någon att det står i Sv. L. att när Anders Anderssom i Lästringe spelade "ljuda samtidigt intill liggande strängar". Så tycks han ha spelat, åtminstone på gamla da´r (när hans låtar upptecknades var han 73 år). De övriga 17 spelmännen som presenteras i Sv. L. tycks ju inte ha spelat på det sättet, frågan är om man skall upphöja undantaget till norm, speciellt när det, som det står i Sv. L. "ibland medför svårighet att uppfatta melodien". Troligen har bordunspel använts allmänt även i Sörmland, t.ex. på medeltiden (med den repertoar som var lämpad för det), men att ta en "gammal " låt (1800-tal?) och para ihop den med en "gammal" spelstil (1400-tal?) ger oftast inte ett lyckat resultat, enligt min mening.

Allan Westin

Styrelsens medlemmar med telefonnummer

Leif Johansson, ordf	08-7798967
Christina Frohm, v. ordf	08-6672171
Anelli Sandell, kassör	08-58034718
Birgitta Stenberg, sekr.	08-550 13343
Lisa Hellsten, utb.ansvarig	08-916566
Ingemar Skoglund	08-55097320
Torsten Gau	016-420070
Petra Molin, suppl.	08-196193
Ulf Lundgren, suppl.	08-55086464

MARKNADSTIDNING **B**
SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND

Redaktionsadress: c/o Nils Häggbom
Blidvägen 6, **137 57 Västerhaninge**

BÖCKER, NOTER, KASSETTER OCH SKIVOR FRÅN SPELMANSFÖRBUNDET

Förnya och utöka Ditt folkmusikbibliotek med våra fina produkter till specialpris

Svenska Låtar, Södermanland
Vårt landskaps del av det klassiska storverket. 207 uppteckningar. Faksimil av orginalutgåvan från 1934.
Nu 35:-

A G Rosenberg, 420 Svenska Danspolskor, MM
från Södermanland och andra landskap. Faksimil efter utgåvor från 1876-1882.
Nu 40:-

Sörmländska Visor del I, II och III
Visor för praktiskt bruk från den sörmländska traditionen. Ett 30-tal visor i varje del.
Nu 10:-

A P Andersson
75 låtar och visor från Södermanland och Närke upptecknade 1880 av skolläraren i Västra Vingåker August Petter Andersson.
Nu 40:-

August Karlssons låtar
49 låtar från södra Uppland och norra Södermanland som August Karlsson spelade dem.
Nu 40:-

50 Sörmlandslåtar för två fioler
Utgiven till minne av Olof Andersson. Arrangerade av Olof Andersson.
Nu 40:-

Sörmlandslåter
av C G Axelsson, Flodafors. Utgiven 1960. Egna kompositioner:
Nu 40:-

Sörmländska visor del 1
Kassett med visor och ramsor hämtade ur våra visböcker.
Nu 35:-

K P Leffler, Folkmusik från Norra Södermanland
Faksimil efter utgåvor från 1899-1900.
Nu 45:-

Morfars fars dansmusik
Berättelser och beskrivningar om den äldre generationens dansnöjen och spelmän och hur traditionen lever idag.
Nu 40:-

Carl August Lindblom
97 låtar ur två spelmansböcker från 1836 och 1856 samt historik om den legendariske storspelmannen.
Nu 40:-

Sörmländska Allspelslåtar
Nothäfte samt kasett med gamla och nya allspelslåtar från vårt landskap.
Nu 40:-

Anders Björklund, Gunnar Nordlinder
Visor & Versar
87 sjömansvisor från alla de sju haven.
Nu 40:-

I den sköna Vingåkersbygden, kassett
Folkmusik från Vingåker med Simmings, Anita Hedlund och Christina Frohm.
Nu 35:-

Välkommen till Världen, kassett
Visor och ramsor för små och stora barn från den sörmländska traditionen med våra bästa vissångare.
Nu 35:-

Josef Krysanders
70 Låtar, Visor och Psalmer
Kompositioner och arrangemang för två fioler.
Nu 25:-

Beställ hem våra böcker, noter och kassetter så här enkelt:
Ring in Din beställning till Leif Epel/Excentric AB, telefon 08-99 91 90 eller skriv till adressen Box 2041, 125 02 Älvsjö, så får Du ett paket med faktura på posten. Porto tillkommer på priset.

GAFFE & SPORRE TRYCKERI AB, E-TUNA